

HET BROOD DER WOESTIJN.

Oasen heeten de vruchtbare plaatsen der woestijn; zoo hebben de Egyptenaren ze genoemd. *Oeah* be- teekent in 't oude Egyptisch een station, een rustpunt op de reis. De Grieken namen het woord over, en wij praten de Grieken na. Rijk is de oase niet; wie de weelderige streken van Midden-Afrika met de oasen der woestijn vergelijkt, zal ze arm vinden, arm aan planten en vooral arm aan plantensoorten. Maar wie de troosteloze woestijn is doorgetrokken, de hullende wildernis, ziet een andere tegenstelling; hem is de oase een rijkdom, een pracht. Want alle waardeering ontstaat door vergelijking.

De dadelpalm is de groote rijkdom der oase, een slanke boom, vijftien tot vijf en twintig, soms zelfs vijftig Meter hoog. Aan zijn top draagt hij een kruin van vedervormige bladeren, tusschen zijn vijf en dertigste en zijn honderdste jaar. Het is een gekweekte boom, reeds sedert zóóvele eeuwen, dat sommige soorten zelfs geen zaden meer bevatten, en dus niet anders meer voortgeplant worden. Vele Meters lang, en daartusschen draagt hij zijn vruchten, verscheiden trossen, ieder van een paarhonderd dadels, zoodat één boom soms honderd K.G. vruchten schenkt. Vele jaren draagt hij vrucht, het rijkst dan door scheuten uit de wortels.

Doch de boom geeft meer dan vruchten. Jonge bladeren en bloemen, die nog niet ontloken zijn, worden als groente gebruikt. De zaadkorrels worden geweekt en aan het vee tot voeder gegeven, of wel zij worden geroosterd en doen dienst als koffie. De bladstelen geven den reiziger een staf; de vezels van de bladeren en van de schors dienen voor vlechtwerk; en als de boom geen vruchten meer dragen kan, dient zijn hout voor den bouw der woningen. Uit het sap van den stam wordt palmwijn gewonnen, en ook de vrucht geeft bij uitpersing een soort siroop, waaruit door gisting een wijnachtige drank wordt bereid.

Zoo is de dadelpalm in de woestijn, gelijk de kokospalm op de eilanden der Zuidzee, het groote geschenk van den Almachtige, waardoor Hij ook in landstreken, die anders geen hulpbronnen hebben, Zijn schepselen weet te onderhouden. Want Hij is groot van raad en machtig van daad.

A. L.

Louise Henriëtte van Oranje.

De vorstin, die thans onze aandacht vraagt, behoort niet tot de moeders van ons Oranjehuis. Zij was de oudste dochter van Frederik Hendrik en Amalia van Solms, en ze is naar Brandenburg, dat is naar Pruisen

getrouwd. We zouden ze dus in onze galerij kunnen overslaan, gelijk we deden met de vele dochters van Willem I, gelijk we ook doen met haar drie zusters. Louise Henriëtte echter vraagt onze aandacht, zoowel wegens haar persoonlijkheid, als wegens de vereering, die ze nog geniet in Pruisen, onder het volk, en in het keizerlijke huis. Keizer Wilhelm rekent hem zich een eer, dat hij ook van de Oranjes afstamt; hun beeltenissen plaatste hij eenige jaren geleden in den Berlijnschen Tiergarten, en een afgietsel van het beeld van den gemeenschappelijken stamvader zond hij aan onze Koningin, die het plaatsen liet voor het Huis ten Bosch, het paleis, waar Louise Henriëtte haar kindsche dagen doorbracht.

Ze was niet bestemd om stammoeder te zijn van het Pruisische koningsgeslacht, en ze begeerde het evenmin. Haar moeder had hooger plannen. De Oranjes moesten op één lijn komen met koningen en keizers, zoo wenschte Amalia van Solms. Voor haar zoon had ze een Engelsche prinses veroverd; haar dochter wenschte ze uit te huwen aan den Engelschen kroonprins, den lateren Karel II. En de Engelsche koning liet zich daartoe vinden, niet omdat hij het huis van Oranje zoo hoog achtte, maar omdat hij het noodig had om staande te blijven als koning van Engeland. Hij verwachtte als loon, dat Frederik Hendrik openlijk voor hem partij zou trekken in zijn strijd tegen het Parlement.

Maar de Protestantsche en republikeinsche Hollanders waren vóór het Parlement en tegen den koning, en lieten Frederik Hendrik verstaan, dat Holland nooit zou meedoen. Ze toonden zelfs hun ontevredenheid duidelijk genoeg, en de populariteit van den stadhouder en diens gemalin verminderde door deze onderhandelingen zeer. Maar als Karel I geen hulp kreeg, dan wilde hij voor zijn zoon ook geen vernederende verbintenis met de Oranjes; het huwelijk sprong af.

Een groot geluk voor Louise; Karel II is een der slechtste mannen geworden, die de geschiedenis noemt. En voor haar hart ook een groote blijdschap, want dat hart had zich reeds verbonden aan Henri van Trémoille, heer van Tarente, een kleinzoon van Willem I's dochter Charlotte Brabantine. Deze jonkman was naar Den Haag gevluht, toen zijn vader naar de Roomsche kerk overging. Frederik Hendrik wist vader en zoon te verzoenen, maar toch bleef Trémoille in Den Haag; de mooie oogen van zijn nichtje hadden het hem aangedaan.

De liefde was wederkeerig, en de jongelieden hoopten op Frederik Hendrik tegenover de eerzuchtige plannen van moeder Amalia. Maar de stadhouder was ziekelijk en zwak; zijn geestkracht van vroeger was voorbij; hij schikte zich geheel naar den wensch zijner gemalin. En deze had reeds een andere partij voor haar dochter gevonden. De jeugdige keurvorst van Brandenburg, Friedrich Wilhelm, had aanzek gedaan om de hand der prinses. Ook hij was geen vreemde. Frederik Hendrik was ook zijn odoom, en de jonge man, die eerst te Leiden gestudeerd had, had daarna als zoo vele vorstzonen de legerkunst bestudeerd onder de vanen van den beroemden steddwinger. Zoo had hij prinses Louise ook leeren kennen en waardeeren, maar toch was het niet om haar persoon in de eerste plaats, dat hij haar tot vrouw begeerde; 't was om de verbintenis met het huis van Oranje, dat voor den steun van het Protestantisme gold.

Men was nog in den dertig-jarigen oorlog. Brandenburg was ontzettend geteisterd in dien oorlog; Pommeren was door de Zweden genomen, Pruisen (de landstreek waar Danzig en Koningsbergen liggen) door de Polen. Friedrich Wilhelm wenschte zijn land terug, hij begeerde steun daarvoor bij de vredesonderhandelingen, die te Munster en Osnabrück reeds waren aangeknoopt, en hij wist geen beter steun dan Oranje en Nederland. Daarom wenschte hij de huwelijksverbintenis.

Doch Louise zelf zei hem, dat haar hart niet vrij was, en de keurvorst trok zich terug. Dat was echter niet naar den wil van Amalia, die hem terug deed roepen, en haar dochter door haar moederlijk gezag dwong tot een verlov- ing en een huwelijk. Zonder veel staatsie werd dat

huwelijk gevierd; Frederik Hendrik lag krank ter neder, en zijn krankheid zou doodelijk zijn.

Een droevig huwelijk. Wie zou daaruit iets goeds wachten? Maar Henri van Trémoille, die evenzeer leed, zei aan zijn geliefde, dat haar levensgeluk afhankelijk zou zijn van de verhouding, waarin ze zich tot haar echtgenoot plaatste. En toen heeft Louise zich een waardige kleindochter getoond van de grootmoeder, wier naam zij droeg, een waardige kleindochter van den grooten Oranje, die geluk had gevonden door opoffering. De nog geen twintigjarige heeft den haar opgedrongen echtgenoot aanvaard als haar van God gegeven; ze heeft vergeten hetgeen achter was, en getracht voor den keurvorst en voor zijn onderdanen te zijn, wat ze wezen kon. En door Gods hulp is ze daarin heerlijk geslaagd.

Drie maanden bleef Louise nog thuis; toen stierf haar vader in Maart 1647. Thans begaf ze zich naar haar echtgenoot te Kleef. Zijn hoofdsteden Berlijn en Koningsbergen waren nog in de macht der vijanden. Hier te Kleef leerde zij den Keurvorst achten en liefhebben, en een tijd van betrekkelijk geluk bracht ze er door, totdat tot haar groote blijdschap de vrede van Munster aan het geschokt Europa, bovenal aan het verwoeste Duitschland, weer een tijd van rust beloofde.

Friedrich Wilhelm trok thans naar het Oosten, nadat hij zich eerst, in Mei 1648, mede had kunnen verblijden in de geboorte van den eersteling. In Brandenburg had hij een moeilijke taak. De langdurige oorlog had de bevolking doen verwilderen, zijn aanspraken op de regering werden zelfs betwist, en tegelijk leed het land onder ongelooflijke armoede. Eerst na een jaar kon hij zijn gemalin uitnoodigen tot haar intocht in Berlijn. Ze kwam echter slechts tot Wesel; daar, tengevolge van de ongemakken der reis, stierf haar kindje. De bedroefde moeder bleef achter, doch ze was niet wanhopig; ze wist, waar ze troost en kracht kon vinden, en zij dichtte daar het lied, dat in Duitschland even geliefd is als bij ons:

Jezus is mijn toeverlaat.
Hij, mijn Heiland, is in 't leven.
Zou ik dan niet aan Zijn raad
Mij blijmoedig overgeven,
Schoon der graven lange nacht
Huihvrend soms wordt ingewacht?

Jezus, mijn Verlosser, leeft,
'k Zal, als Hij, verheerlijkt wezen,
Zijn, waar Hij, mijn Heiland, leeft,
Waarvoor zou ik dan nog vreezen?
't Heerlijk Hoofd is opgewekt,
Dat Zijn leden tot Zich trekt. *)

Eerst in 1650 deed ze haar intocht in Berlijn, een stadje van een paar duizend inwoners in een omgeving van armoede en onwetendheid. Men had in Brandenburg zelfs den landbouw verloor. Friedrich schonk zijn gemalin het slot Bottow in een vruchtbare, doch woeste landstreek, en Louise wist den weg om het land tot ontwikkeling te brengen. Ze liet Hollandsche boeren, tuinlieden en veehouders komen, en ze stichtte een landbouwkundige school. En wel bleven de Hollanders niet lang, daar de Brandenburgers hun al te onbeschaafd waren, maar de stoot was gegeven en de keurvorstin bleef, en werkte onvermoeid voort, om Brandenburg weer tot welvaart te brengen.

En nog iets bracht ze uit Holland in Brandenburg over. Ze merkte spoedig op, hoeveel moeite men daar had met het vervoer der landbouwproducten langs gebrekkige

landwegen. Daarom begon ze met den aanleg van een kanaal, waarin ze tevens een nuttige werkverschaffing had. Het eene kanaal is door andere gevolgd, en de trekschuit, het beste vervoermiddel van die dagen, deed zijn intocht in Brandenburg. Zoo bracht ze weer vertier en welvaart in het land.

Doch er waren hooger behoeften te vervullen. Men kan zich de tegenstelling tusschen Holland en Brandenburg in die dagen haast niet groot genoeg denken; het rijke Holland met zijn schilders en letterkundigen, zijn groote ontwikkeling op elk gebied, en Brandenburg, dat in bijna heidensehe barbaarsheid gezonken was door den oorlog. Zelfs godsdienstoefeningen werden op de meeste plaatsen niet gehouden bij gebrek aan predikanten. Onderwijs, catechisatie, 't was alles verwaarloosd. Ook op dit gebied heeft Louise Henriëtte haar krachten ingespannen, en zelf hield ze toezicht op al den arbeid des geestes. Ook stelde ze een gezangboek samen, waarin verscheiden liederen van haar eigen hand voorkomen. Was het wonder,

dat de Brandenburgers, toen ze haar leerden verstaan, haar liefkregen? Was het wonder, dat de keurvorst, die al haar streven waardeerde, en zich door haar meerder wijsheid in dit opzicht gaarne liet leiden, haar op de handen droeg? Waarlijk, Louise heeft het geheim verstaan, gelukkig te worden. Ze deed het door gelukkig te maken!

Eén verdriet had ze daarbij; ze kreeg geen tweede kind, en de vrees begon te komen, dat Friedrich Wilhelm geen opvolger zou hebben. Dat zou een groote ramp zijn voor Brandenburg, want er waren verschillende personen, die aanspraak maakten op de opvolging, en het land zou een toneel worden van burgerstrijd. Toen kwam bij Louise de Sara's-gedachte op; ze stelde scheiding voor, hoe smartelijk die haar zou zijn. Maar Friedrich Wilhelm verwierp die gedachte verre. „Wat God heeft samengevoegd,” zei hij, „zal de mensch niet scheiden. En wat Hij over ons besloten heeft, zullen wij gewillig dragen.” Toen deed Louise een gelofte; ze beloofde een stichting te zullen bouwen, zooals

Duitschland er nog geen kende, indien God haar weer een zoon schonk. Het volgende jaar (1655) werd haar een zoon geboren. En de gelukkige moeder stichtte het nog bestaande weeshuis te Oraniënburg, waar zij voor de weezen een moeder was.

Moeilijke tijden zijn nog gevolgd. Haar gemaal moest oorlogvoeren om het bezit van Pruisen, en zij ging mee, daar zij voor hem onmisbaar was geworden. Te midden van het oorlogsgeweld, onder de smarten van den krijg, werd haar derde zoon geboren, Friedrich, die opvolger zou worden, en in 1701 den titel koning van Pruisen zou aannemen.

Haar gezondheid begon echter te kwijnen. De vele moeiten van haar leven deden haar vroeg verzwakken. Eindelijk trok ze op raad der artsen naar Holland om er den winter door te brengen. (1666-67.) Een gelukkige winter voor Amalia van Solms, wier trots gebroken was, en die thans heerlijke dagen doorbracht met haar vrome dochter. Doch genezing bracht ook Holland niet, slechts eenige versterking. Ze keerde terug naar Berlijn, en ze stierf er, 18 Juni 1667, ruim veertig jaar oud. De keurvorst heeft haar zijn leven lang betreurd, en haar naam is in dankbare herinnering gebleven.

A. L.

*) Evang. Gez. 269; Bundel Geestelijke Liederen 131.

